

hogy játszunk valami régi bolognai társasjátékot, de erélyesen ránk is szolt a Tisza-strandon, ha Törökkanizsa felé csorogtunk a sodrással, hogy forduljunk csak vissza, mert úszni az árral szemben kell . . .

90. születésnapjának szűkkörű ünneplése ez év februárjában zajlott le Szegeden. Sajnos, nem lehettem ott, táviratban mentettem ki magam. Jenő bácsi kézzel írt, határozott kalligráfiajú válaszlevéllel adott hangot rosszallásának, s természetesen megkérdezte, min dolgozom, ugyan mi az a nagy munka, amibe beletemetkeztem? Hadd válaszoljak annyiunk kedves tanárának nyilvánosan, tanítványi ragaszkodással. „A lírikus Zrínyi”-ről szóló összefoglalás „A magyar hagyomány és az olasz költői formák alkalmazása” című ama fejezetét írtam, amely – az árral szemben – épp a Tőle tanultakhoz segített visszatérni.

Kovács Sándor Iván

Martinkó András hetvenéves

Az évforduló alkalmából nem a néhány éve megjelent *Teremtő idők* szerzőjét kívánom méltatni (megtették ezt már illetékesebbek), hanem azt a Martinkót, akit egykori közös munkánk során ismertem meg, s akinek a költői műhely titkait firtató, a vadász szenvedélyével végzett évtizedes búvárlataiból az említett kötet tanulmányai jéghegyek csúcsai gyanánt emelkednek ki: a szó legnemesebb – hajdani Eötvös-kollégiumi – értelmében vett *filoszt*. Neki, mondhatni, olyannyira életformájává vált a tudományos munka, mint vizsgálódásai egyik kedvelt tárgyának, Petőfinek, a költés; ő *tudósilag* futja végig az életutat, nemcsak roppant filológiai felkészültség, széles körű olvasottság, elméleti és nyelvi ismeretek, hanem kimeríthetetlennek tűnő szellemi energiák birtokában is. Ez utóbbiak, persze, állandó fizikai erőfeszítést is követeltek tőle, hiszen sosem érte be azzal a forrásanyaggal, amihez könnyűszerrel hozzáférhetett, hanem ment oda, ahová a „nyomok” vezettek. Időt-erőt emésztő gyakorlati nehézségek pedig lépten-nyomon adódtak, mert mindig a komplex kutatási módszer híve volt. Egy helyütt azt fejtegeti, hogy egy-egy írói életmű vagy alkotás vizsgálata a textológia, a biográfia és a monográfia módszerének együttes alkalmazását követeli meg. Különféle szempontú és célkitűzésű dolgozatai egyaránt ennek az összetett kutatási módszernek az eredményességéről tanúskodnak; javára írták ezt már Petőfi prózájáról készített, méltán nagy feltűnést keltett kandidátusi értekezése (1965) recenzensei is. Jól emlékszem „Petőfi útja a győri Hazánkhoz” c. tanulmányának az 1960-as évek végén külső kutatók részvételével rendezett intézeti vitájára, mely azzal az elismerő konklúzióval zárult, hogy a szerző, néhány elgondolkoztató, de korábban figyelmen kívül hagyott adatból kiindulva nemcsak a Petőfi-életrajz teljesen új, önmagában megálló fejezetét dolgozta ki, hanem két további, nem kevésbé értékes eredményt is elkönnyelhet: a sajtótörténet számára feltárta a győri Vaterland c. lap Hazánk-ká alakulásának hátterét, a politikai történetet pedig az 1848 előtti radikális ellenzéki mozgalom egyik fontos epizódjának, a fiatal győri értelmiség szervezkedésének új adatok és felismerések alapján készített rajzával gazdagította.

Ez az összetettség az egyik újdonsága Martinkó textológiai munkásságának is. E területen az első perctől fogva igen otthonosan mozgott: Horváth Károllyal együtt sajtó alá rendezte a Vörösmarty kritikai kiadásnak a nagyobb epikai műveket tartalmazó 4. és 5. kötetét (1963, 1967; egybekel mellett a *Zalán futása* keletkezésének és fogadtatásának részletes bemutatásával és az eposzban előforduló tulajdonnevek óriási forrásanyagon alapuló értelmezésével), majd elkészítette az új Petőfi kritikai kiadás 1. kötetének egyik felét (1973). Főként ez utóbbi munkájának sok értékes mellékterméke is volt. Ezek többsége abból a felismerésből született (amit később igen meggyőzően ki is fejtett), hogy a textológus nem tehet különbséget „jó” vagy „gyenge” vers, „érdekes” vagy „jelentéktelen” adat, ill. kérdés között, mert amíg végig nem ment egy, mégoly csekély eredménnyel kecsegtető mellékúton (a megfjétség vagy a zsákutcáig), addig nem tudhatja: érdemes-e nekivágni, vagy sem. Ő maga a legtöbb ilyen „kirándulásáról” – éppen komplex módszere jóvoltából – hasznos teherrel megrakodva tért vissza, mely általában nem a kiinduláskor feltett kérdés pusztá megválaszolása révén, hanem önmagában, valamely mű keletkezési körülményeinek vagy a költői biográfia egy szakaszának (vonatkozásának) feltárásával vált igazán értékké. Igen jól illusztrálta ezt legutóbbi (idei) intézeti előadása, melyben az ismert Petőfi-verscím: *Okatootia* eredetével kapcsolatos kutatásairól számolt be. Ami

elsősorban emlékezetessé tette ezt az alkalmat, az a módszeres filológiai munkának az előadótól felidézett, kudarcaiban is tanulságos folyamata volt: Martinkó magánál a Petőfi-versnél időzött a legkevésbé, annál nagyobb figyelmet szentelt a költő számításba vehető olvasmányainak, – majd, ezekből kiindulva, az újabkori utazások és földrajzi felfedezések története tengernyi forrásanyagán és irodalmán kalauzolta végig hallgatóit. Bár senki sem vonja kétségbe, hogy maga az immár véglegesnek tekinthető megoldás is értékes eredménye a (hasonló teljesítményeket mai napság egyre ritkábban felmutató) Petőfi-filológiának, ez a feszült figyelemmel kísért előadás végén mégis inkább csak úgy hatott, mint (mondjuk) egy nagyhatású színpadi mű szellemes zárópoénja.

Hosszan sorolhatnám Martinkó szövegkritikai búvárlatainak kisebb-nagyobb, sosem érdektelen s az eredeti (látszólagos) célkitűzést messze meghaladó eredményeit: felfedezéseket, leleplezéseket, „körbejárás”-okat, teljes harci fegyverzetben végigvitt polémiákat (ezekben sosem maradt alul), az irodalmi hagyományban meggyökeresedett téveszmék cáfolatát, termékeny új hipotéziseket stb. (mindezekből egész csokorral együtt nyújt „Költő, mű és környezet” c. tanulmánykötetében, 1973); de hadd említsem itt inkább – mint szövegkritikai munkásságának másik fontos újdonságát – azokat az elméleti tanulságokat, amelyekhez Petőfi sajátos alkotómódját s a Petőfi-versek időrendjének ezzel összefüggő kérdéseit illetően jutott („Alkotómód és kronológia”, A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve, 1973). Ezekkel az elvi-módszertani eredményekkel nagymértékben hozzájárult az új Petőfi-kiadás további kötetei szerkesztési, jegyzetelési szempontjainak és eljárásainak kialakításához is.

Népszerű rejtvényűségünk idei 36. számának egyik keresztretvénye (a „Szeptemberi kalendárium” c. rovatban) „Irodalomtörténész, esztéta, kritikus, nyelvész és műfordító” definícióval Martinkóra „kérdez rá”. Elgondolkoztatott ez az adat: jelentéktelenségében is arra figyelmeztet, hogy a hetvenéves Martinkó András irodalomtörténész létére bekerült abba a „bűvös körbe” (még ha csak a legszélére is), amelyet a nagyközönségnek egészen más „súlycsoportba” tartozó kedvencei: beat-énekesnők és -együttesek, futball-sztárok, humoristák, komikus színészek népesítenek be, s egy olyan folyóirat sok tízezernyi olvasója „fejtette meg”, silabizálta ki a nevét, amely hétről-hétre legalább tízszer akkora példányszámban jelenik meg, mint ahány magyar irodalomtörténeti-filológiai szakfolyóirat-példány évente együttvéve a sajtó alól kikerül. Mégis, amikor kedves kollégáknak, barátunknak, születésnapja alkalmából, jó egészséget és további eredményes munkát kívánok, szeretném kifejezni mindnyájunknak azt az óhajtást is, bárha társadalmunk Martinkó kivételes érdemeinek elismerését méltóbb módon is kifejezésre juttatná.

Kiss József

Varga Imre hetvenéves

A leghálátlanabb hálás feladat jutott neki osztályrészüll: a textológia. Súlyos köteteket kellett, kell sajtó alá rendeznie, amelyekben ismeretlen vagy alig ismert XVII. századi költők támadtak-támadnak újból életre.

Jászberényből került az egyetemre és az Eötvös-kollégiumba. Magyar–francia szakos tanári oklevelet szerzett. Továbbtanult Párizsban, tanársegéd volt az egyetemen, ahonnan a jászberényi középiskolába került s csak 1958-tól szentelhet minden idejét a kutatásnak. Érdeklődési körének középpontjában a kuruckor költészete állott. 1935-ben már ilyen tárgyú tanulmánnyal jelentkezett, s ezután a romantikus torzítástól mentes kuruc költészet hitelességét keresve versgyűjteményeket tárt fel, s közben értekezett Amadéről, Szentpáli Ferencről, Barakonyi Ferencről, Thordai Jánosról, Madách Gáspárról, Rimayról, Wesselényi Istvánról vagy a magyar dráma múltjából Felvinczi Györgyről. Valamennyi tanulmánya nem lankadó szorgalmának, kitartásának, hozzáértésének, tárgyszeretetének tanúja. Részt vett irodalomtörténeti kézikönyvünk munkálataiban, faksimile kiadást készített a Kuun-kódexről, a Szentsei-daloskönyvről, több társszerzővel közösen sajtó alá rendezte a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatának 4. kötetét, a 9. és 10. munkálatait pedig egyedül végezte. Filológusi szenvedélye vezette el a drámatörténeti kutatáshoz, s közölt több XVII. századi drámát.

A kuruc küzdelmek költészetéből összeállított antológiájáért nívódíjat kapott. Egyike volt az irodalomtörténeti bibliográfia szerkesztőinek. Véget nem érő munkája mellett a kuruc kor költészeté-

